

KUSURSUZ P KN K' N B L NC *

Bahtiyar ASLAN**

ÖZ: Modern Türk hikâyesi Tanzimat'la birlikte toplumun iç içe olduğu/yaşadığı sorunları ele alarak Cumhuriyet dönemine uzar. Bu dönemde de yazarlar aynı tavrı sürdürür. Özellikle Cumhuriyet döneminde yetişen kadın yazarlar, kendi kimliklerini merkeze alarak hikâyeler kaleme alırlar. *Kusursuz Piknik*, bu türde bir hikâyedir. *Kusursuz Piknik*, günümüz Türk hikâyesinin önemli kadın hikâyecilerinden biri olan Cihan Aktaş'ın bir eseridir. Aktaş, gerek teorik, gerekse de sanatsal eserlerinde çağımız kadının yaşadığı sorunları irdelemeye çalışır. Yazarın incelemeye çalıştığımız hikâyesinde, kolektif bilincin kadını nasıl konumlandığı anlatılır. Aynı bilincin erkekler üzerindeki etkisi de sanatın imkânları içinde söz konusu edilir. Bu çalışmada Aktaş'ın hikâye kahramanları üzerinde etkili olan bilinç türlerini inceledik. Tüm bunların üzerinde işleyen ve olayları, kahramanları, mekânı ve anlatının diğer unsurlarını belirleyen şüphesiz yazarın bilincidir. Bu çalışma aynı zamanda yazarın eserini üretirken nasıl bir bilinçle hareket ettiğini analiz etmeyi de amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cihan Aktaş, *Kusursuz Piknik*, bilinç, feminizm, hikâye.

THE CONSCIOUS OF KUSURSUZ P KN K

ABSTRACT: Modern Turkish Study lasts from Tanzimat Era to Republic Period by dealing with the problems experienced by the society. In this period, authors maintain the same attitude. Especially women writers grown up Republic Period write stories based on their own identity. *Kusursuz Piknik* is included in this type of stories. *Kusursuz Piknik* is a work of Cihan Aktaş, who is one of the important women Turkish story authors. Aktaş usually tries to explicate women's problems of our era in her theoretical and artistic works. The story of the author, which we try to examine, explains how collective consciousness places women. The effect of the same conscious on men is also mentioned within the capabilities of art. This study examines the types of conscious affecting the characters in Aktaş's stories. Undoubtedly, the process that creates all and determines the events, characters, places and other elements of narration is the conscious of

---

* Bu çalışma 7-8 Mart 2013 tarihlerinde Küçükçekmece Belediyesi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi i birli i ile yapılan "Günümüz Türk Öyküsünde Kadının Sesi Sempozyumu"nda sunulan bildirinin düzenlenmiş hâlidir.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı. Bölümü.
b.aslan@iku.edu.tr

author. This study also aims to analyze through what kind of conscious the author acted while creating her work.

Keywords: Cihan Aktaş, *Kusursuz Piknik*, conscious, feminism, story.

Kavramsal Çerçeve

Bilinç kavramının farklı disiplinler ya da bir disiplinin farklı mensuplarının ortak, hiç de ilse yakın bir tarifi henüz yapılabildiği de ildir. Kavram, -sosyal bilimlere ait birçok kavram gibi- kullananın kültürel birikim ve ya am pratiğine, kullanıldığı alana, niyete, yere ve zamana ve başka birçok faktöre göre farklı anlamlar yüklenen effaf bir kavram olma niteliğini haiz kavramlardan biridir. Nitekim bilinçle ilgili dikkate değer bir çalıma İmza atan Saffet Murat Tura da eserinde ilk olarak kavramın tanımıyla ilgili probleme dikkat çekmiştir. Tura, eserinin “Giriş” kısmında; “... son on beş yirmi yıla gelene kadar bilinci bir doğa olayı olarak incelenebilir, ara tırılabilir ve açıklanabilir bir kavram, doğabilimsel bir teori nesnesi haline dönüştürmemize imkân verecek ciddi çalımlar yapılmadı. Bugün bilinç konusunda ya da adı mız güçlük belki bir zamanlar ilk kimyacıların atom kavramını felsefeden bilimsel bir kavrama devirme amacıyla ya da adıkları güçlüklerle benzetilebilir.” der ve devamında bilinçle ilgili çalımların *bilim öncesi bir amada* olduğunu ileri sürer.¹ Yukarıda da vurguladığımız gibi kavrama birçok faktöre bağlı olarak farklı anlamlar yüklenmektedir. Öte yandan kavramın dilde, sosyal ve kültürel hayatta dolaşımı ve buna bağlı olarak yüklendiği anlamlar son derece çeşitlidir. Bilinçli olmak, bilincinde olmak, bilinci açık olmak, bilinci yerinde olmak, belli bir bilinçle hareket etmek gibi kalıp ifadelerin kendilerine hayatın her hangi bir safhasında uygulama alanı bulabilmektedirler. Uyku hâlinde çıkmı olmaktan ideolojik, politik tutuma kadar geniş bir yelpazede bilincin bir tutuma, hâle, davranışa karışık olarak kullanıldığına her gün şahit oluyoruz.

TDK sözlüğünde ise bilinç kavramına karışık olarak; “1. insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, uyuşur. 2. Bir toplumdaki ruhsal etkinliklerin veya ruhsal durumların bütünü. 3. Dima . 4. *mec.* Temel bilgi, temel görüş. 5. *Psikol.* Algı ve bilgilerin zihinde duruşu ve aydınlık olarak izlenme süreci”² gibi birden fazla açıklama verilir. Bu tarz sözlüklerde yer alan tariflerin sadece bir ipucu niteliğini taşıdığı ve bilimsel bir geçerliliği olmadığı açıktır. Ancak yine de bu sözlüklerde yer alan tarif ve açıklamaların

¹ Saffet Murat Tura, *Histerik Bilinç*, Metis Yayınları, ikinci Basım, İstanbul, 2011, s. 13.

² *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2005.

söz konusu kelime ya da kavramın toplumsal ve kültürel hayattaki dolaşımı hakkında genel bir fikir vermesi gerçeği de göz ardı edilemez.

Bilinç kavramını psikolog ya da psikanalistlerden çok –bilinçaltına odaklandıklarından olmalı- felsefecilerin tarif etmeye çalıştıklarını görüyoruz. Nitekim Saffet Murat Tura da kavramı tanımlamaya çalışırken felsefi sezgilerden –bunları bir tanım olarak kabul etmez çünkü- hareket etmenin bir zorunluluk olduğunu söyler.³ Ancak ihtisas sözlüklerinde son derece kapsamlı tarif girişimlerinde bulunulduğunu görüyoruz. Mesela bunlardan birinde şöyle bir tarif çabası vardır:

“Kişinin kendisine, ya antlarına, çevresine, öteki kişilere, ya adını dünyaya ilişkin farkındalığı, ya insan deneyimlerinden kendiliğinden doğan kendinin ayırıcılığına olma görüngüsü; öznenin duygularına, algılarına, bilgilerine ve kavrayışlarına bağlı olarak kendini anlama, tanıma ya da bilme yetisi; bilme edimi ile bilinen içerik arasındaki ilişkiyi her ikisini de içerecek biçimde bir üst düzeyde kurabilme becerisi; acı çekme, isteme, bekleme, dükkırıklılığın uyanık, korkma gibi belli bir nesnesi bulunan bütün ‘geçici’ ya da ama edimlerini olanaklı kılan ana ilke; düşünün öznenin kendi üstüne dönerek, kendisini kendi düşünceleriyle kavraması, kendisine bir bakış olarak dışarıdan bakması durumu; ‘içebakı’ yoluyla zihnin kendi deneyimlerinin gerçekliğini kavrama edimi; zihinsel ya da amın geçmi duyuları, algıları, bilgileri bellekte tutma yeteneği; kişinin kendi içinde ya da dışarıda olup bitenlere yönelik incelmeye sezgisi, bütün ya da kişilerin ilişkisi genel görüşü; üzüntü, sevinç, hüznün gibi tek tek ya da durumlarına ilişkin kendilik izlenimleri, duyguların kişiyeye nasıl görüldüğüne yönelik görüngübilimsel ya da antlar bütünü.”⁴

Görüldüğü gibi bu tarifte vurgu birey/özne, kendilik ve farkındalık gibi kavramlara yapılmakta ve öncelik birey/öznenin kendini anlamasına verilmektedir. Kendini anlayan ya da kendisiyle ilgili bir farkındalık geliştiren birey/özne, evrende kendini bir yere konumlandıracaktır. Ancak bu, doğuştan ya da birden olup biten bir şey değildir. Bilinç, süreç içinde şekillenen, gelişebilen, gelişebilen bir şeydir. Dolayısıyla bireyin tecrübelerine, bilgilenme sürecine, edim ve ilişkilerine dayalı bir olgudur. Bu noktada birey/öznenin toplumsal boyutu kaçınılmaz olarak devreye girecektir. Çünkü toplumsallık, tecrübelerin aktarımı yani gelenek söz konusu olmadan gerçekleşemez. İmdi, bilincin TDK sözlüğünde yapılan tariflerinden birine; *bir toplumdaki ruhsal etkinliklerin veya ruhsal durumların bütünü* tarifine bir

³ Tura, *age.* s. 22.

⁴ A. Güçlü-E. Uzun-S. Uzun-Ü. Hüsrev Yolsal, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003, s. 231-232.

kere daha atıfta bulunmak istiyorum. Bu tarif esas alınırsa bilincin aynı zamanda tevariüs edilebilen bir boyutunun olduğu da görülecektir. Bu aslında bilincin “kendilik” ve “bireysellik” üzerinden yapılan tariflerine ters düşen bir yaklaşımdır ve bilinçsizliğe tekabül eder.

Bir başka felsefe sözlüğünde ise bilinç tarif edildikten sonra bilinç türleri üzerinde durulur:

“...standart ve yaygın bir söyleyimi temellendiren, A gibi bir kavram, kelime ya da söyleyimin B düşüncesini aktardığı ya da ilettiği inancını herkesin taşıması, ortak bir dili kullanan tüm insanların bu inançla bir başka kavram için de sahip olması durumuna *ortak bilinç* adı verilir. Yine, bir topluluğun, ruhsal-ruhî ya da manevî kişilik olarak, gerek olaylar, gerekse hak ve ödevler alanında hissettiği eylemler bütününe *kolektif bilinç* adı verilir. Öznenin kendi eylemlerinin ahlâkî de eri ya da çeşitli eylem tarzları hakkında yargıda bulunma gücüne, kendi ahlâkıyla ilgili de erlendirme gücüne, ödev ya da ahlâk yasasının yankısı olan içimizdeki sese ise *ahlâk bilinci* denir. Buna karşın, kendi kendisiyle bilimsel bir ilmi içinde olmayan, epistemolojik de il de ontolojik bir çerçeve içinde de erlendirilen bilince *refleksif olmayan bilinç* ya da *refleksiyon öncesi bilinç* adı verilir.

Öte yandan, kendiliğinden bilinç seviyesinin altında kalan ve yalnızca ya anılan ya da hissedilen, hiçbir bilgiyi içermeyen psikolojik hâle *protobilinç* adı verilirken, çok zayıf bir bilince veya psikanalize göre, itilmi arzuların meydana getirdiği, komplekslerle dile gelen tabana *bilinçaltı* adı verilir. (...) Buna karşın, sınırlı bir alanı olan ve üzerinde yoğunlaşmış nesnenin dışında hiçbir şeyi dikkate almayan bilinç *dar bilinç* diye tanımlanırken, bütünleri kavrayan, nesnelere bağlantılarıyla birlikte kavrayan bilince *geni bilinç* adı verilir.”⁵

Kusursuz Pikni in Kolektif Bilinci, Kolektif Bilincin Kusursuz Pikni i

*Kusursuz Piknik*⁶, karısı tarafından terk edilen bir hâkimin ehrin üst düzey memurları için tertip etmek istediği bir pikni in hikâyesidir. Çocuklarını da alıp memleketine *sözüm ona* bir süreli giden Hâkim Bey’in karısı, dönmek bilmeyince pikni i düzenlemeyi Ba kâtip ister istemez üzerine almıştır. Ancak bunun asıl anlamı, bütün hazırlıkları Ba kâtip’in karısının yapacak olmasıdır. Pikni e vali muavini ve hâkimden başka üst düzey birkaç memur daha katılacaktır. Ba kâtip, kendini ta ranın imkânsızlıklarıyla büyük ehrin imkânları arasında kısıtlanmış hissedenden biridir.

⁵ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2005, s. 280-281.

⁶ Cihan Akta, *Kusursuz Piknik*, z Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul, 2011, 208 s.

O, büyük ehrin imkânlarının ça rısını duymakta fakat bir yandan da hayatı boyunca ta rada kalaca ı gerçe inden kurtulamamaktadır. Bu gerçe in baskısı altında kendini geli tirmek adına yapabilece i eyler de son derece sınırlıdır. Yine de belli bir çaba içerisindedir; sürekli gazete okumakta (günde be -altı tane), sözlükleri ve imla kılavuzlarını ihmal etmemektedir. Ba kâtip zamanla ta ranın bireyi sınırlayan ve umutsuzlu a iten atmosferinde, ailesini kendi geli iminin önünde bir engel gibi görmeye ba lar. Bu psikolojiyle bir ta ra kadınının pek tabii hâllerini bile e inin üzerinde görünce ona kızmaya ba lar, onu küçümser, onun üzerine üzerine gider. Bürokrat çevrenin içinde olmanın kendisi için bir ans olabilece ini, bunun için de Hâkim Bey ve Vali Muavinini memnun etmesi gerekti ini dü ünmektedir. Karısından *kusursuz bir piknik* hazırlı ı yapmasını beklemektedir. Ancak, karısı bu hazırlıkta yalnız bırakılmı tır. Çünkü ona yardım etmesi gereken yegâne ki i olan kızı da babasının safında yer almaktadır. Ba kâtip'in Hâkim Bey için stanbul'dan özel getirdi i çirozları, karısı, *bir eye benzetemedi i için* mutfak camından kedilere atmı tır. Piknikte birçok aksaklı ın üstüne bir de çirozların yoklu u eklenince Ba kâtip, Hâkim Bey'e mahcup oldu u dü üncesiyle karısına ba ırıp ça ırmaya ba lar.

Hikâyede öncelikle irdelenmesi gereken, “kusursuzluk” kavramının kadın üzerinde baskı aracı olarak kullanılmasına zemin hazırlayan bilincin ne tür bir bilinç oldu u ve nerelerden güç aldı ıdır. Kusursuzluk kavramının hikâyede ilk kayna ı Ba kâtip'tir: “Her ey kusursuz olmalı, neyin ne olaca ı belli olmaz, sonuçta Vali Muavini bir bakıma Vali demektir; yani koskoca Devlet'e açılan kapıdır.”⁷ Ba kâtip'in kusursuzluk kavramı, kendinden kaynaklanan bir kavram de ildir. Çünkü kavramın gerçekte tirilmesinin karısına ait bir vazife oldu u bilinciyle hareket etmektedir. Üstelik annesini hazırlıklar konusunda yalnız bırakan kızı da babasıyla aynı bilince sahiptir. Kolaylıkla anla ılabilece i gibi burada i bölümünü erke in lehine geli tiren sosyal süreç ve onun do urdu u toplumsal bilinç yürürlüktedir. Bu süreç, erkek-egemen toplumu do uran süreçtir. Adler, bu süreçle ilgili unları söyler:

“Özellikle kendilerine ayrıcalık sa lamak isteyen belirli bireyler ya da sınıfların çabasıyla, kültürün iktidar çeki mesi do rultusunda geli imi, i bölümünü erkeklerin lehine yönlendirmi tir. Bu e ilim bugüne kadar süregelen ve sonuçta insanlık kültürünün belirgin niteli i erke in ezici önem kazanması olmu tur. Bugün i bölümünde, erkekler ayrıcalıkları güvenceye alınmı grubu olu tururlar. Erkekler, egemenliklerinden yararlanarak, kadının i bölümündeki ve üretim sürecindeki yerini kendi çıkarlarına göre belirlerler. Kadınların ya am alanını erkekler çizerler ve bunu zorla gerçekte tirecek

⁷ Akta , *age.*, s. 13.

konumda bulunurlar; kadınlara erkeklerin bakı açısına uygun ya am biçimleri biçerler.”⁸

Adler’e göre erkek, egemenli ini haklı göstermek için kendi konumunun do al bir hak oldu unu ileri sürer. Aynı ekilde kadının da ikincil varlık oldu unu iddia etmektedir. Bu yargı o kadar yaygındır ki, neredeyse bütün insanlık bu yargıyı payla ır gibidir. Adler, bir efsane olarak niteledi i *di i olan her eyin ikincil oldu u* yargısının bir sonucu olarak kavramların da tuhaf bir ekilde ikiye bölündü ünü ileri sürer: “Erkek, de erli, güçlü ve üstün kavramlarıyla özde le tirilirken; kadın, boyun e en, kölele en ve ba ımlı olan kavramlarıyla özde le tirilir. Bu dü ünçe tarzı kültürümüzde öylesine derinlere kök saldı tır ki, kusursuz olan her eye erkeksi bir nitelik yakı tırılırken, daha de ersiz ve ele tirilecek her ey de kadına atfedilir.”⁹ Yukarıda da vurguladı ımız gibi Ba kâtip ve kızının davranı larını yönlendiren bilinç, kolektif bilinçtir ve miras yoluyla edilmi tir. Dolayısıyla burada bireyin aktifli i söz konusu de ildir. Bu bilinç bir tercihle, dü ünülerek, bireyin kendi üstüne e ilmesi ya da kendine dı arıdan bakması yoluyla edinilmi de ildir. Hatta burada birey ve bilinçten bile söz edilemez.

te tam bu noktada yazarın bilinci devreye girmektedir. Yazarın bilinci, kadını edilgen bir varlık olarak algılayan erke i ve onun tutumunu payla an kızı, asıl edilgen varlıklar olarak takdim ederek cezalandırmaktadır. Baba ve kızın sahip oldukları bilinç hiçbir bilgiyi içermemektedir. Dolayısıyla yazar, bu ikisinin sahip oldu u bilincin, protobilinç, ba ka bir açıdan bakarsak bu durumun bilinçsizlik oldu unu alttan alta okuyucusuna telkin etmektedir.

Kusursuz Piknik'te erkeksi bir nitelik olan(!) kusursuzluk, kadından beklenmektedir. İlk bakı ta bir çeli ki gibi görünen bu durum, beklentinin erke e ait olması gerçe iyle giderilmektedir. Kadın, erkeksi bir nitelik olan kusursuzlu un gerçeikle tirilmesinde sadece bir araç konumundadır. Kusursuzlu u isteyebilecek, dileyebilecek kadar bile bilinçli de ildir. Kadın, erke in bu kusursuzluk iste ine kadınlı ının do ası/kültürü gere i kar ılık verememektedir. Kusursuz bir pikni in hazırlanması aynı zamanda bir itibar meselesidir de. “Kocası için ele güne kar ı bir itibar meselesiydi kusursuz bir piknik düzenlemek; fakat kusursuz piknik de olmuyordu ki... Da ların tepelerinde evlerde oldu u gibi kurulamıyordu ki sofralar! Ya mur dinmezse e er, bu piknik iptal edilebilirdi, öyle bir ihtimal de yok de ildi”¹⁰. Kusursuz bir pikni in ve bunun itibarının “ele güne kar ı” olması, konunun toplumsal

⁸ Alfred Adler, *Cinsiyetler Arasında Birli i*, (Çev: Seçkin Selvi), Payel Yayınları, Birinci Basım, stanbul, 1999, s. 11.

⁹ Adler, *age*, s. 12-13.

¹⁰ Akta , *age*., s. 12.

boyutuna i aret etmektedir. Kusursuzluk, bir bakıma bir erke in ya da aile fertlerinin evin kadınından bir hak olarak bekledikleri bir eydir. “Bilinç, kendinin ve nesnelere –buldukları ili kiler içinde- farkındalı ıdır. Bilinç i levselli i, yalnızca kendili in ve nesnelere üzerine ı ık tutmayı, onları görmeyi, bilmeyi (homo sapiens) de il, iç/dı nesnelere ve imgelerini kullanmayı (homo faber), onlarla oynamayı (homo ludens) da içerir. Levi üzerinden tanımı, bilincin bir “ey” de il, bir “eylemlilik” oldu unu gösterir.”¹¹ Akta , hikâye kahramanlarını anlatırken konuyla ilgili olarak onları söylüyor: “Çok kesin bir tema ortaklı ı aramasam da, hikâye dosyamda bulunan, çevremdeki çalı kan kadınlarda gözlemedi im bir yorgunlu u ortaya koyan hikâyeleri bir araya getirmeyi denedim bu kitapta. Her açıdan mükemmel -ya da kusursuz- olmaya çalı an, aksi takdirde kendini suçlu hisseden kadınlar ço u. Yorgunlu un getirdi i depresyon bazen takıntılarda gösteriyor kendini, bazen inziva duygusunda, bazen a kta.”¹²

Ancak, anlatının kadın kahramanı kendisine ve hemcinslerine yüklenen bu ödevi ya da ba ka bir deyi le reva görülen bu muameleyi büyük bir teslimiyet içerisinde kabul etmi görünmektedir. Kadın, burada eylemsizli i dolayısıyla bilinçsiz olarak nitelendirilebilir. üphesiz burada da kolektif bilinçten söz etmek kaçınılmaz olacaktır. Ancak burada i leyen kolektif bilinç sebebiyle bir ma duriyet söz konusudur. Anlatının kadın karakteri kolektif bilince maruz kalmı , bırakılmı tır. Onu, ma dur eden erke in eylemlili idir. Dolayısıyla aynı bilincin neticesi olarak ma durlu un kar ı kutbunda, egemenler arasında yer alan Ba kâtip ile kadına dı arıdan bakan bir bilincin mesafesi farklı olmalıdır. Yazar, bize bunu salık vermektedir. Buradan hareketle yazarın kadını ve erke i kolektif bilinç ya da bilinçsizlik sınıfına koyma stratejilerinin amacı farklıdır. Ba kâtip için bilinçsizlik kavramını bir hakaret ögesi olarak kullanırken, kadın için aynı kavramı bir merhamet; yine dolaylı olarak onu bu konuma mahkûm eden erke e yeniden hakaret ögesi olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla burada asıl ele tirilen kadının de il, erke in bilinçsizli idir.

Yazarın bilinci hikâyede, kadını kusursuzlu a zorlayan bilincin *kolektif bilinç* oldu unu ve dolayısıyla bunun bir toplumsal sorun olarak kar ımızda durdu unu imlemeyi amaçlamı görünmektedir. Toplumsal ya da kolektif bilincin tevarüs edilen bir bilinç oldu unu söylemi tik. Bu bilincin gelecek nesillere de aktarılma ihtimali ve tehlikesi vardır. Daha do rusu toplumsal

¹¹ M. Bilgin Saydam, *Deli Dumrul'un Bilinci-Türk- slâm Ruhu Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*, Metis Yayınları, Birinci Basım, stanbul, 1997, s 33.

¹²<http://yenisafak.com.tr/kitap-haber/kusursuz-ve-huzursuz-kadinlar-kitabi-13.05.2009-184705>

yapıda bir de i iklik gerçeikle mezse, gidi ata “dur” denilmezse gelecek ku aklar da aynı bilincin do urdu u sonuçlardan etkileneceklerdir. Bilinç, burada yazar açısından tam bir eylemlilik hâlidir. Hattâ bir ba kaldırı ça rısıdır. Yazar, ba ka bir söyle isinde bu bilincin, toplumsallık ya da kolektifli in ça rı tırdı ı gelenekselli in aksine modern bir durum oldu unu ileri sürüyor:

“Ben kadınlardaki kusursuzluk idealinin daha ziyade modern dönemlere özgü oldu unu dü ünüyorum. nsana özgü temel yakla ımlar kolay de i mez. Fakat geçmi te kadın özellikle kusurlu, eksik kabul edilen insan cinsiydi zaten, yani ondan mükemmel olması beklenemezdi, dinen ve ahlâken mükemmel oldu una inanıldı ında da azize ilan edilirdi, evliya mertebesine ula tı ı dü ünülürdü. imdi tam tersi bir beklenti hissettiriliyor kadına. Kusursuz olması bekleniyor ondan, hayatında gerçeikle tirdi i köklü de i imlerin me ruiyeti adına. Ki iyi hakikaten var kılan asıl ocak orasınıyı gibi gösteriliyor kamusal alan. Kadın da bu alanda vücut bulmak istiyor, fakat bilinçaltı dürtüleriyle “erkek” karakterli bu kamusal alanda kendini kabullendirmeyi özel alanındaki sorumluluklarının kıstaslarıyla ölçüp biçiyor. Aksi takdirde suçluluk hissiyle kıvranacak, çocu u okuldan döndü ünde ona kapıyı açamadı ı, ak am sofraya yaprak sarması taba ı getiremedi i için...”¹³

Yazarın bu cümlelerinde iki eyin altı özellikle çizilmektedir. Bunlardan birincisi kamusal alanın *erkek karakterli* olu u, di eri ise kadının geçmi te *kusurlu, eksik kabul edilmi* olmasıdır. *Kadınlarda kusursuzluk idealinin modern zamanlara ait bir ey* olu unun kar ısına, üphesiz bu bir savunma olarak konamaz. Gerçekte yazar da kadının *kusurlu ve eksik* görüldü ü anlayı ı, bu bilinci tasvip etmiyor. Ancak bu bilincin daha tolere edici bir yanının oldu unu vurguluyor. Ancak bu, kadını *kusurlu ve eksik* olarak gören bilinçle, ondan kusursuzluk bekleyen bilincin aynı oldu u gerçe ini de i tirmiyor.

Kadınların, kendilerine biçilen bu ikincil konuma ve role kar ı sava açmaları son derece do al hatta kaçınılmazdır. Adler, bu tür bir sava ımda üç tip kadın varlı ından söz eder. Bunlardan birincisi erkeksi tavır alan, “erkek kadın” denilen tiptir. Kendilerine biçilen rol, bu kadınları ba kaldırıya zorlamı tır. Bu ba kaldırıda önlerinde iki seçenek vardır; birincisi ideal kadın gibi davranmaktır. kincisi ise erkek tavırlarını benimsemektir. Bu da geleneksel kadın rolünden uzakla makla olur. kinci tür kadın ise hayatını belirli bir teslimiyet içinde sürdürmektedir. Bu tür kadınlar itaat ve boyun e meyi benimsemi lerdir ancak uyum sa lamaları aldatıcı bir görünü ten

¹³ <http://www.taraf.com.tr/haber/kendini-arayan-kusursuz-kadin.htm>

ibarettir; "...görünürde her yere uyum sa larlar ve her i e ko arlar; ama öylesine bir beceriksizlik ve aptallık gösterirler ki, insanı ku kuya dü ürecek biçimde hiçbir yere varmayı ba aramazlar. Ya da nevrotik belirtiler gösterirler, zayıflıklarını dokunaklı bir biçimde öne sürerek özel ilgi görmek isterler. Böylelikle yapay bir e itimle do al yapılarını de i tirmenin sinir hastalı ıyla cezalandırıldı ı ortaya çıkar ve bu tip insanlar toplumsal ya ama uyum sa layamazlar."¹⁴ Adler'e göre bu tip kadınların boyun e meleri, teslimiyetleri kendilerini kısıtlamalarının gerisinde, birinci tür kadınlarda görülen ba kaldırı dürtüsünün farklı bir tezahürüdür. Adler'in söz konusu etti i üçüncü tür kadın ise, "...kadın rolünü reddetmemekle birlikte, ikincil yaratıklar olarak ikincil bir role mahkûm oldukları bilincini ta ıyan kadınlardır. Bunlar kadının ikincil oldu unu kesinlikle kabullenirler ve yetkin edimlerin yalnızca erkeklere özgü oldu una inanırlar."¹⁵

Öte yandan hikâye kahramanlarının tek bir bilinç türünün etkisi altında hareket ettiklerini de söyleyemeyiz. Aynı kahraman için farklı durumlarda, farklı bilinç türleri devreye girmektedir. Ba kâtip, Hâkim Bey'in içki içerken meze olarak kullanması için –ki bu pikni i kusursuz yapacak en önemli unsurdur ona göre- stanbul'dan çiroz getirmi tir. Yukarıda da söyledi imiz gibi karısı onları bir eye benzetemedi i için mutfak penceresinden dı arı atmı tır. *Kediler bile öyle bir iki tırtıkladıktan sonra* balıkları öylece bırakıp gitmi lerdir. Ona göre pis kokulu, tatsız bir eydir çiroz. Ancak kocası sıkı sıkı tembihlemektedir çirozları unutmamasını. Kadınsa kedilerin tırtıklayıp yemekten vazgeçtikleri çirozları bir küçük tabakta sofraya çıkarmayı kendi kusursuzluk anlayı ı içinde bir yere koyamamaktadır. Ba kâtip, çiroz meselesini bir takıntıya dönü türür. Karısının hazırlık yaptı ı yere ikide bir gelip çiroz taba mını sormaktadır. Oysa ba ka bir sürü aksaklık vardır. Okey tahtaları, salıncak ipi, kuzu dolması için kullanılacak üzümler unutulmu tur örne in. Karısı Ba kâtip'i çe itli bahanelerle oyalamakta, suya, kekik toplamaya göndermektedir. Fakat her seferinde gelip çiroz taba mını sormaktadır. Sonunda karısı çirozları evde unuttu unu söyler. Ba kâtip'in sınırlı bir alan üzerinde yani çirozlar üzerinde yo unla ması, bunun dı nda hiçbir eyi dikkate almaması onun *dar bir bilince* sahip oldu unu gösterir. Hikâyede etkili olan ikinci bilinç türü de budur.

Gerek kitaba adını veren hikâyede, gerekse di er hikâyelerde kadınlar bir takım vazifeleri, kadın ontolojisinden gelen bir refleksiyle yerine getirmektedirler. Bu, en azından yazara göre böyledir. "Kadın do asının fedakârlı a yatkın oldu unu dü ünüyorum do rusu, yine de insan yatkın

¹⁴ Adler, *age.*, s. 20-21.

¹⁵ Adler, *age.*, s. 21.

oldu u eyleri ö renirken de örseleyici bir ö renme sürecinden geçebilir. Fedakâr olmayı kadınlara sadece toplumun ö retti i kanısında de ilim. Do a var, vicdan var, içgüdüler var. Kültürel olan aynı zamanda bir yanıyla olsun ontolojiktir. Anne ve çocu u arasındaki ileti im çok dolaysız ve do al. Bebe i kendi bedenine besliyorsun, bu kadar açık bir yakınlık var.”¹⁶ Yazarın, kadınlıkla ilgili bu dü üncelerini, hikâye kahramanlarını yaratırken de yede ine aldı ı görülüyor. Dolayısıyla Ba kâtip'in karısının vazifesini bir otomatizm içinde yerine getirdi ini söyleyebiliriz. Onun kendi kendisiyle bili sel bir ili ki içinde oldu unu söylemek mümkün de il. Dolayısıyla burada ontolojik bir çerçeve içinde de erlendirilen bilinçten, *refleksif olmayan bilinç* ya da *refleksiyon öncesi bilinç* adı verilen bilinçten söz etmek durumundayız.

Yazarın hikâyesini tarif etti i u cümleler bu noktada çok anlamlı gözükmektedir:

"Kusursuz olma çabasının kadınları nasıl baskı altında tuttu unu anlatan hikâyeler ço u. Kitabın bir di er teması da hayatın a ırlı ını bir ba ına kaldırmaya ba koymu gururlu kadınların ya adı ı çöküntü. nsan her zaman önce görünü ü üzerinden de erlendirilir, ama bu da hiç yeterli olmaz. Unutkanlık, ihmal, titizlik, kariyer sahibi olmak, kariyersizlik, dikkat, dikkatsizlik, rükü lük, ıklık, bilgisizlik, fazla bilgili görgülü olmak... Kusur olarak görünebilir kadınlarda. Bir sakarlık ve da ınıklık haliyle belirebilir pekâlâ, haksızca üzerinize gelen kusursuzluk beklentilerine yönelen itiraz. Bu beklenti bazen benli imizde kök saldı ı özkabullerden yükselir, kusursuz olmak isteriz; eksik, zayıf görülmeye katlanamadı ımız için.

Piknik gibi sınırlı bir zamanda hazırlanan bir organizasyon, bir de hatırlı misafirler gelecekse ve evin kadını bu konuda yalnız bırakılmı sa, ne kadar ba arılı olabilir? 80'li yıllara do ru, ta rada geçen bir piknik etrafında geli tirdi im bir hikâye, Kusursuz Piknik."¹⁷

Görüldü ü gibi hikâye kahramanları birden fazla bilincin etkisi altındadır. Bunlar, bu ça ın kadınlarıdır ve dolayısıyla modernlemenin etkisiyle kendilerini yeniden tanımlamak zorundadırlar. Bu aynı zamanda onların birileri tarafından özellikle de erkekler tarafından yeniden tanımlanmaları anlamına da gelmektedir. Türkiye gibi ülkelerin kadınları dinî ve geleneksel de erlerin olu turdu u bir bilinçle kendilerini tanımlamak, konumlandırmak durumu ile modernli in de erleri ile belirlenmi bir bilinçle tanımlayıp konumlandırmak arasında bocalama ya amaktadırlar. Gelene e, dine ve ontolojiye dayalı yanları onları fedakârlı a, anneli e, kadınlı a ba lı

¹⁶<http://yenisafak.com.tr/kitap-haber/kusursuz-ve-huzursuz-kadinlar-kitabi-13.05.2009-184705> Eri im: 25. 01. 2015.

¹⁷ *agy.*

kalmaya ça ırmakta yani ahlaki, ontolojik ve kolektif bilinç fonksiyonlarını onların üzerinde ifa etmektedir. Di er yanda ise bilginin demokratikle mesi sebebiyle epistemolojik bir bilinç de gündemlerine girmektedir. Kadın, tarif edilmi biri olmaktan, kendi kendini tarif eden biri yani birey olmanın bilincine sıçramakla yüz yüze gelmektedir. Ancak bu çok da kolay gerçekle eabilecek bir ey de ildir.

Yazarın Bilinci

Bütün bunların üstünde i leyen ba ka bir bilinçten de söz etmek gerekecektir ki o da yazarın bilincidir. Akta , bir söyle isinde nasıl yazdı ını anlatırken dolaylı olarak yazarlık bilincini de ortaya koymu oluyor:

“Gerçe i hakikate yönelik arayı ımda dönü türmeyi önemsiyorum yazarken. Yazdı ım metin, hikâye ya da roman veya bir deneme iyili e inancı peki tirsin, ama aynı zamanda sarssın okuyucuyu ve yeni pencereler açsın ufkunda... Ölüm gerçe ini, hesap gününü unutmam, unutmamaya çalı ırım. Bir açıdan modern, bir açıdan gelenekselim. Bir yanımla ta ralı, bir yanımla ehirliyim. Bir yanımla bireyselli imi kurcalarken yazıda, di er yanımla toplumsal duyarlılı ımı ihmal etmemeye çalı ıyorum. Yurtdı ında ya ama deneyimi nedeniyle, dilinde yurtlanmayı önemsemi bir yazarım. Bu deneyim bir yanıyla sizi yersiz yurtsuz kılarken, aynı zamanda da do du unuz topraklara farklı bir ekilde ba lıyor. Kendime özgü bir feminizmim var, fakat ‘Biz feministler’ diye ba layan bir cümle kurarak söze ba layacak ekilde cinsiyetçi bakmam dünyaya.”¹⁸

Cihan Akta , hikâyelerini yazarken kadın kahramanlarının tarif edilen, belirlenen bilinçlerine iddetli bir ba kaldırıyı önermiyor. Kadının fedakârlı ının gerisinde ontolojik bir bilinç oldu unu kabul ediyor. üphesiz bir aydın, yazar ve dü ünür olarak Cihan Akta ’ın epistemik bir bilince sahip oldu unu söylemek en kolay olanıdır. Bu hikâyeleri düzenleyen bilinç için bunu söylemek bir bakıma bir zorunluluktur da. Fakat sadece bunu söylemek, Cihan Akta ’ı tek bir bilinçle sınırlamak anlamına gelir aynı zamanda. Oysa bir yazar her eyden önce kahramanlarına farklı bilinç pencerelerinden bakmayı bilen, en azından deneyen biri olmak zorundadır da. Cihan Akta , tıpkı kahramanları gibi kolektif bilincin varlı ını ve etkisini inkâr etmiyor, hatta ona belirli bir oranda saygı da duyuyor. Yine sahip oldu u ahlak bilinci, özellikle son zamanlarda basında sıkça gündeme getirilen kadına iddet sorunundan hareketle alı ıldık feminist söyleme, erkek dü manlı ına

¹⁸<http://www.haber7.com/kultur/haber/382761-cihan-aktas-kendime-ozgu-feminizmim-var>
Eri im:25.01.2015.

yönelmesine engel oluyor. Akta , feminizm anlayı nı büyük oranda dile getirdi i bir yazısında öyle diyor:

“Bir yazar, kadın yazar olarak feminizmle ilgilenmem, feminizmin sorularını ya da hâlihazırda sürdürdü ü tartışmaların içeriğini takip etmem hem tabii, hem de zorunlu görünüyor bana. ‘Kısel olan politiktir.’ Sözüünü kendi elleriyle diyecek kadar tevazu sahibi, kızı Fatma odaya girdiğinde aya kalkabilecek kadar zarif bir peygamber olan Hz. Muhammed’in ibadeti siyaset, siyaseti de ibadetti. O’nun dillendirdiği vahiy, kadının insan olarak kültüre, topluma, siyasete katılımı bakımında bir devrimin gerçekleştiğini gösterecektir, derin okumalar gerçekleştiğinde. Ne yazık ki Muaviye’nin siyaseti örneğinde somutla anı gerici ve otoriter yönelimler, bu devrimi yer yer akamete uğratan bir etkiye sahip olmuşturlardır. Kaba kuralcılıkların tuzağına düştümemek için, atalarımızdan intikal eden kültüre ele tirişle gözle bakabilme cesaretine ve donanımına sahip olabilmeliyiz. Böyle bir donanım ise siyasal partilerin ematik düştürmeye yönlendirilen bakışlarına gökten zembille indirilmiyor. İnsanlık tarihi bugün baktığımız noktada -en azından 3 bin yıldır- eril bir karakter taşıyor. Kadın-erkek ilişkilerinin daha olumlu bir noktaya gelmesi bakımından feminizm insanlık tarihine belli bir seviyeye kadar olumlu bir katkı. Büyük baskılar, büyük isyanların da sebebi olurlar. Ben akli ve bütün olarak insani yetenekleri inkâr edilen, pazarlarda bir eşya gibi satılan, ifalı bitkilere yönelik bilgileri (yani çok bilmişlikleri) nedeniyle, cadı oldukları gerekçesiyle yakılan, bedenlerinden istenmeyenlerini öreten bir dinsel anlayışın içinde doğan kadınlardan yükselen eleştirileri ve isyanları anlayabiliyorum. (...) Akıllarıyla katılınsınlar topluma, ‘slam’da Kadın’ konulu kitaplar üzerinde sıklıkla rastlanan bir çiçek motifi örneğinde somutla anı hoş görünüşleriyle yetinerek de il... Erkeklerle ilişkileri de salt maddi açıdan geçindirilmeye artı üzerinden olu masın. Wollstanecraft’ın vurguladığı gibi, ki ilişkilerini ve varlıklarını kocaları kanalıyla elde edebilecekleri iyi bir toplumsal itibar yerine, bir derinlik, bir emek isteyen içsel bir iffetin üzerinde temellendirsinler...”¹⁹

Görüldüğü gibi Cihan Akta , feminist bilinçle ama feminizmin kendine özgü bir yorumuyla kadına, kadının meselelerine yaklaşmayı benimsemiştir. Burada dikkati çeken şeylerden biri de yazarın, *atalarımızdan intikal eden kültüre ele tirişle gözle bakabilme* endişesi taşıyor olmasıdır. Bu, yazarın kendini kolektif bilincin karışına konumlandırması olarak okunabilir. Ancak yine de kendine özgü feminizm yorumunu kutsala ve geleneğe onaylatma endişesi içinde olduğu görülüyor. Graber’in ça da kadını tanımlayan ücümleleri yazarın tutumunu açıklar niteliktedir: “Ça da kadın. Kolektif

¹⁹<http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/cihan-aktas/feminizm-uzerine-neler-dusunuyorum/612/>
Erişim:20.01.2015.

bilinçaltında geçmi ça ların tüm e ilimlerini barındırmaktadır. İlgili e ilimler her vakit manifest (belirgin) duruma geçebilir. E itlik heves ve çabalarının gerisinde, erkek üzerinde egemenlik istemi yatar çokluk.”²⁰ Akta ’ın konuyu seçmesinde, kahramanlarını yaratmasında etkili olan onun *kendine özgü* feminist bilincidir. Okur, eser boyunca olayları ve insanları bu bilincin yordamıyla seyrederek. Bu bilinç, yazarın kahramanlarıyla ili kisini de ekillendirmektedir. Yukarıda yazarın Ba kâtip’i edilgen ve bilinçsiz bir ki ilik olarak takdim etti ini ve cezalandırdı nı, hatta ona hakaret etti ini söylemi tik. Yazarın asıl üzerinde durdu u, vermek istedi i mesajın ta ıycısı olarak belirledi i ki i Ba kâtip’in karısıdır. Hikâye boyunca yazarın hemen onun yanı ba nda durdu unu, ona efkat ve merhametle ama aynı zamanda ibretli bir nazarla baktı nı görürüz.

Sonuç

Sanat eserini irdelerken bilinci merkeze alan çalı malar yeni yeni yapılmaya ba layan çalı malarıdır. Öte yandan bilinçle ilgili çalı maların da son derece sınırlı oldu unu söyleyebiliriz. Daha çok felsefecilerin üzerinde durdu u bilinç konusu, yava yava psikolog ve psikiyatrların da ilgisini çekmeye ba lamı tır.

Sanatın i levlerinden biri de bireyin ve toplumun ruhuna dokunmaktır. Bundan dolayı bazı sanatçılar kültürel ve toplumsal meselelere de e ilmek ihtiyacı duyarlar. Cihan Akta , gerek teorik, gerekse de sanatsal çalı malarında ça ımız insanını ve özellikle de kadını anlamaya, sosyal ve kültürel veriler i ı ında anlamlandırmaya çalı an bir isimdir. Akta , bunu da belli bir bilinçle yapmaktadır. Özellikle tezli roman veya hikâye yazarları, bilincin ideolojiye yakla an anlamını yedeklerine alarak eserlerini olu tururlar. Öte yandan bir anlatım stratejisi olarak kahramanlarını da belli bir bilincin insanı olarak tasarlayıp yaratırlar. Akta , *Kusursuz Piknik*’te *kolektif bilincin* kadını nasıl algıladı nı, erkekle kadını nasıl konumlandırdı nı ele tirel bir dille anlatır. Anlatının kahramanları ço unlukla kolektif bilincin etkisi altındadır. Bunun dı nda gene kolektif bilincin ve gelene in olumsuz etkisinin bir sonucu olarak edilgen bilincin, dar bilincin, *refleksif olmayan bilincin* de varlı ndan söz edilebilir. Bütün bunların üstünde i leyen asıl bilinç yazarın bilincidir. Anlatının unsurlarını bu bilinç düzenler, yaratır ve sunar. Yazarın ele aldı ı meseleyi okuruna iyi anlatabilmesi için her eyden önce *epistemik bir bilince*, buna ek olarak da geni bir bilince sahip olması gerekmektedir. Akta ’ın bu iki bilince de sahip

²⁰ Gustav Hans Graber, *Kadın Psikolojisi*, (Çev: Kâmuran İpal), 4. Basım, İstanbul, 2006, s. 26.

olarak hareket etti ini söylemek mümkündür. Ayrıca yazarın kendine özgü feminizm anlayışına yaslanarak kaleme aldığı bu eserde, kendini kolektif bilincin karışığında konumlandığını görülmektedir. Ancak bunu yaparken *ortak bilinç*le de aykırı dümemeye gayret etmektedir. Anlatıda olup biten her şeyi, yazarın bu bilinci, bu tutumu belirlemektedir.

Bu çalımanın sonuçlarından biri de, sanat eseri ve bilinç iliğinin yadsınamaz bir biçimde ortaya konmuş olmasıdır. Bir sanat eserinde yapılan bilinç aratırması, yazarın/eserin hedefi, niyeti ve ideolojisi gibi hususların açıklığına kavuşmasına hizmet etmektedir. Bu da sanat eserinin ve sanatçının daha iyi anlaşılması demektir.

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred, *Cinsiyetler Arasında Birlik*, (Çev: Seçkin Selvi), Payel Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 1999.
- Akta, Cihan, "Feminizm Üzerine Neler Düşünüyorum", <http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/cihan-aktas/feminizm-uzerine-neler-dusunuyorum/612/> Erişim: 20.01.2015.
- , *Kusursuz Piknik*, z Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul, 2011.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2005.
- Graber, Gustav Hans, *Kadın Psikolojisi*, (Çev: Kâmuran İpa), 4. Basım, İstanbul, 2006.
- Güçlü, Abdülbaki- UZUN, Erkan – UZUN, Serkan- YOLSAL, Ü. Hüseyin, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 2003.
- <http://www.taraf.com.tr/haber/kendini-arayan-kusursuz-kadin.htm> Erişim: 25.01.2015.
- <http://yenisafak.com.tr/kitap-haber/kusursuz-ve-huzursuz-kadinlar-kitabi-13.05.2009-184705> Erişim: 25.01.2015.
- Sarıçam, Erdal, <http://www.haber7.com/kultur/haber/382761-cihan-aktas-kendime-ozgu-feminizmim-var> Erişim: 24.01.2015.
- Saydam, M. Bilgin, *Delilik Dürümünün Bilinci-Türk- İslâm Ruhu Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*, Metis Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 1997.
- Tura, Saffet Murat, *Histerik Bilinç*, Metis Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2011.
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2005.